

7.—CERTAMEN EN HONOR DE SANT CRISTÒFOL

València, 1488

I—UN POLÈMIC CERTAMEN BURGÈS

Gràcies a l'incunable *Obra a llaors del benaventurat lo senyor sant Christòfol*, conservat avui a la Biblioteca Nacional de Madrid, coneixem l'existència del certamen organitzat el 31-VIII-1488, a l'església parroquial de sant Joan, de València, en honor de sant Cristòfol. L'opuscle procedeix de les vendes de Salvà i d'Heredia i, per tant, és probable que anteriorment hagués pertangut a una de les biblioteques dels convents desamortitzats el segle passat a València, potser la dels dominicans.

Es tracta, segons Ribelles Comín (*Bibl. leng. val.*, I, pp. 550-559), d'un petit volum en quart, de 48 fulles sense numerar, amb signatures a-f, de 8 fulles cada plec, imprès en lletra gòtica. A la portada, sota el susdit títol, de grosses lletres gòtiques en blanc sobre fons negre, és reproduït un medalló elíptic de la Mare de Déu de Montserrat amb l'infant Jesús al braç en actitud de serrar un pic d'aquella muntanya. Al verso, una estampa, notablement correcta, representa sant Cristòfol passant el riu amb l'infant Jesús al coll; al fons es distingeix una església i un ermità en actitud de beneir-los i, més prop, un eclesiàstic orant agenollat al sant. El colofó va seguit d'una vinyeta del Calvari, amb el signes dels Evangelistes en els seus angles que representa Jesús crucificat acompanyat per les dues Maries, a la dreta, i sant Joan, a l'esquerra (Aguiló, *Catálogo*, pp. 547-550).

Segons el colofó, l'obra fou acabada d'estampar a la ciutat

de València, el 3-II-1498, per l'impressor d'origen alemany Pere Trinxer. Aquest s'havia establert a València cap al 1485, any en què, segons escriptura de carta dotal de 18-III-1485, atorgada davant el notari Joan Verdansa i en la qual encara figurava com a veí de Barcelona —ço que explica segurament la reproducció del susdit medalló de la Mare de Déu de Montserrat—, s'hi casà amb Isabel Tença. L'any Mil.CCCC. LXXXVij. (1498) devia ser, segons Serrano Morales (*Imprentas Val.*, pp. 559-565), el darrer de l'activitat professional coneguda de Pere Trinxer. Però l'any que figura al breu pròleg de l'incunable és el de Mil.CCCC.LXXXVij. (1488). Riquer (*Hist. lit. cat.*, III, p. 378) raonablement conclou que «una d'aquestes xifres ha d'ésser forçosament errada (o manca o sobra una xeix), car fóra molt estrany que les poesies d'un certamen celebrat el 1488 triguessin deu anys a publicar-se. I com sia que entre els organitzadors i concursants d'aquest certamen apareixen molts noms dels que figuraven en el del 1486, sembla lògic que la vera data sigui la del 1488 i que la del colofó sigui errada (potser hi sobra una xeix o bé el llibre fou imprès el febrer del 1489) ». En efecte, si comparem l'interval de temps entre la celebració dels certàmens valencians coneguts (1474, 1486, 1487, 1511 i 1532) i la data de la publicació de les seues obres (1474, 1487, 1488, 1512 i 1533, respectivament), sembla lògic donar el 3-II-1489 com a probable data de la impressió de *l'Obra a llaors del benaventurat lo senyor sant Christòfol*. A més, aquesta data s'adiu molt bé amb la notícia de la denúncia a la Inquisició del poeta guanyador del certamen en honor de sant Cristòfol, exhumada per Jordi Ventura, segons la qual el seu rival poètic Jeroni Fuster el delatà, el 14-II-1490, citant de testimonis alguns dels poetes del susdit certamen (vegeu pp. 401-403).

El breu pròleg a l'esmentat incunable, ens pot donar una idea clara de la gènesi del certamen poètic de 1488, l'artífex del qual fou, sens dubte, Jaume Gassull. Mossèn Gassull fou, com diríem avui, el seu coordinador tècnic, i per tant, el presumpte autor del cartell, de la proposició i de la sentència de les dues joies ofertes. Potser la presència de Gassull en el susdit certamen el fa, des d'una perspectiva actual, el més

interessant de tots els que coneixem de l'època, car ens dóna una idea més real, més humana del que eren aquells concursos. No volem dir amb això que tals concursos fossen tan sols unes meres competicions poètiques amb un eteri pretext religiós —aleshores era més difícil que avui delimitar el camp religiós del camp profà—, però sí que allò que ens ha arribat del de 1488 transllueix millor que cap altre conservat el que de més humà hi havia en el seu desenvolupament. De fet, hem de pensar que només ens ha arribat una imatge molt respectable dels més respectables certàmens, que eren precisament els que trobaven un lloc en la impremta, però tenim indicis suficients per a pensar que aquelles celebracions literàries esdevenien, sovint, pel seu mateix caràcter competitiu, ben controvertides. Tal fou el cas del certamen en honor de sant Cristòfol, de 1488.

El dia 31 d'agost d'aquell any, la parròquia de Sant Joan fou convenientment preparada amb una «tapisceria» i amb «una singular y ben feta praderia de molts ramellets, excelents peüets y olós suavíssimes per honrrar, en la sua ymatge o figura, al benaventurat màrtir cavaller de Jesús, mon señor sant Cristòfol, en or pur maçís maravellosament obrada». No és gaire difícil imaginar Jaume Gassull iniciant la celebració del certamen amb la lectura d'un dels «ben ordenats libells» que «alguns dies abans» havien estat «fets y possats per los lochs públichs de la ciutat» atorgant l'«estimat joyel» de l'es-mentada imatge del sant, donada per En Pere Gisquerol, «menor de dies», «al qui millor en cobles diria laós del predit gloriós sant».

Tot seguit, Gassull exposa, en codolades, («Vist que la Sgleya militant») les raons que deuen moure els fidels a honrar sant Cristòfol, «de grans laós merexedor / molt singular» (vv. 46-47). Acabades unes consideracions devotes sobre el sant i sobre el «zel» que ha mogut En Pere Gisquerol a convocar el certamen, Gasull prega als oients de no «fer remor... perquè millor pugau compendre / laós tan altes» (vv. 93-97), «un joch tot net de faltes» (v. 98) i «enteniments tan prims / com fil d'aranyes» (vv. 116-117). Gassull els demana, sobretot, que es vulguen fixar en les filigranes retòriques, en l'originalitat, en l'ornamentació i en la subtileza de les obres presentades

A continuació es reproduueixen les sis octaves del «libell» o cartell («Veniu, veniu, Virgili y Pertrarques (*sic*), / veniu ensems tan elegants poetes...»). Rubió i Balaguer (*Lit. cat.*, III, p. 876) creu veure una certa ironia en l'emfàtica manera amb què l'autor del llibell s'adreça als trobadors. Riquer (*Hist. lit. cat.* III, p. 378) es fixa en la substitució del vell nom de «trobador» pel de «poeta» —de fet, una excepció en l'incunable— i veu un cert aire de modernitat, ja antiquada, en esmentar el nom de Petrarca. Els jutges devien ser el «teòleg mestre Matheu» —que no sabem si es tracta de la mateixa persona que el *Mateo Pérez* del certamen immaculista en «prosa llatina» de 1488 (vegeu p. 559)—, el «digne mossèn Luna» —que podria ser identificat amb el prevere Vicent Luna, documentat el 1508 com a beneficiat d'una de les dues escolaries de la capella del Real, de València, i com a canonge de la Seu Valentina entre 1514 i 1520 (Càrcel Ortí, *Benef. val.*, núms. 635, 1209 i 1770)— i un «generós»: Jaume Gassull. És evident que només Gassull podria aportar aqueixa impressió de frescor, lleugeresa i modernitat a què es refereixen Rubió i Riquer.

El cartell especifica les condicions exigides als concursants: els poetes hauran de «loar» el sant en «set cobles belles»; la «plaça concertada» serà «dins sant Johan», el «darrer jorn d'agost»; el «pris» serà «figura ben obrada / del sant mateix en or pur figurada»; el premi serà atorgat «al que millor dirà sens algun vici» i els jutges «declararan ab un· amor comuna, / sens passió ni falsedat alguna». L'única novetat remarcable respecte dels cartells dels certàmens del 1474 i del 1486 és que no s'hi fa referència a la llengua que hom devia emprar. Però, en canvi, hi trobem una mateixa insistència en l'examen dels «vicis» com a factor determinant en la concessió del premi.

Una llarga rúbrica que encapçala les obres del certamen, ens explica el criteri que s'ha seguit en la col·locació de les obres: després de la del guanyador, vindrà l'obra «dignament coronada, e axí les restants com a més dignes, finament examinades, a l'obra del pris més acostades, jatsia que ·ls dehidors a la honor —que figuren en darrer lloc— no sien entesos en semblant agraduació».

Amb una nova sèrie de gracioses i, sovint, iròniques codo-

lades, atribuïbles, sens dubte, a Gassull, els jutges donen les «gràcies» als poetes, perquè llurs veus «sou campanes / celestials, dolces morlanes / y símbols fins, / de parahís sou los clarins / que ·l món desperten; / vostres acorts axí · s conçerten / ab armonia / que de David la melodia / tan gran no fon» (vv. 7-15). Gassull els convoca per al dia de la Nativitat de la Mare de Déu (8 de setembre) per tal d'escoltar la sentència, no sens prometre'ls «qu· axí los pobres com los ríchs / seran tractats, / y ·ls chichs y ·ls grans seran jutgats / segons justícia, / no recordant jens l'amicícia...» (vv. 52-56). Finalment ofereix un marsapà, que creu «no · s faça / per un florí» (vv. 84-85), al qui, «en cobles tres / millor dirà, loant-lo més / al sant beneyt» (vv. 79-81). Els poetes podran escollir l'estil que voldran però a condició que «dotze metres / sien en suma vostres letres / ... jutgant lo so / ... a la horella» (vv. 91-97).

Acabades les «gràcies» («Axí us dexau a tots contents») i el cartell en codolades de la nova joia del marsapà («I ·l mateix dia»), s'inicia la llarga sentència dels jutges, llegida «en presència de tots los damunt dits dehidós y de moltes presones (*sic*) d'onor e gran poble, ajustats per hojr les laós del gloriós sant y lo meneig de tan loable exercici dins la sgleya del benaventurat sent Johan, après vespres». Gassull hi demostra la seua habitual facilitat i rapidesa en el maneig de la codolada i, sobretot, l'agudesia i l'amable ironia de les seues observacions crítiques. Els jutges —ens diu— «sens malícia, / sens passió, / sens mal entech y sens corcó / d'oy ni rancor, / no decantats als peus d'amor, / ni corronputs / ni sobornats ni per trahuts / ni donatius, / mas ab los ulls uberts hi vius, / cla[r]s y molt nets» (vv. 10-19), van examinant cadascuna de les obres presentades. Val la pena deturar-nos a examinar què els ha cridat més l'atenció, car això ens dóna el to i els criteris seguits generalment en aquest tipus de manifestació literària:

Ausiàs de Sant Joan, considerat «soptil d'enteniment / pla sens engan...» (vv. 29-30), «sabut, cortès y molt honest, / ab poques falles» (vv. 47-48), sil·labica «les fines letres / ab bona gràcia» (vv. 33-34), menysprea les llegendes de Golies i de Poliphemo, però «per bé que cerque», no sap trobar a qui acomparar el sant

«Lo gran Miralles» és «penetrant, viu, fresch, elegant», amb un estil molt «delitable als hoydós» (vv. 50-54). Els jutges comenten breument les lloances metafòriques que Miralles ha aplicat al sant: «pont», «muntanya», «canelobre», i afegeixen que «l'estimam de gran laor / portar corona» (vv. 85-86).

Després d'observar la «O» amb la qual Balaguer «comença tot son cant» (v. 95), on «en cobles set diu laós trenta» (v. 113), els jutges repeteixen irònicament les imaginatives troballes metafòriques que el poeta aplica al sant. Destaquem-ne dues: Sant Cristòfol és «pont de crestell que d'amor té / los archs hi voltes» (vv. 117-118) i el «gran sacerdot... / qui per confondre la morisma / mostrà en alt / l'Òstia pura...» (vv. 119-123).

A continuació examinen l'obra de «l'exemple ver / de poesia» (vv. 138-139) Lluís Garcia, en la qual destaquen els jutges la descripció al·legòrica que fa de l'arnés de cavaller, amb què el poeta ha imaginat vestit el sant, i les singulars lloances que li atribueix per haver estat portador de Crist.

A Pere Martínez el consideren «sòtil», «ple de sciència», «tot eloquència» i «tot jentil dir» (vv. 180-183). Els jutges opinen que en la seua obra «lo fruyt és molt y l'estil breu / d'est dehidor» (vv. 200-201) probablement perquè ha tocat ràpidament tots els principals fets de la vida del sant. També comenten les enginyoses imatges que ha aplicat al sant: «el seu cos balança és / per sospesar / l'or fi...» (vv. 216-218), és «pilar», «arch», «pas», «pont», «barca», «nau», etc.

Els versos del «docte prevere» Pere d'Anyó són «obra fina, / dolç cant de merles» (vv. 232-233) —al·lusió irònica al «merlet» de l'estrofa IV—, que, considerant «l'estil, los rims y la sciència / que té en les cobles / haurà corona d'or de dobles» (vv. 236-238), car «de vicis és molt pobra, / rica d'esmalts» (vv. 240-241).

Potser perquè només tiraven a l'honor, a penes són mencionades les obres de mossèn Díeç i del «gran Vinyoles». Del primer sols ens recorden que és «defenedor / molt afetat, gran servidor / de Nostra Dona» (vv. 251-253), i del segon, que «en ell estan huy les escoles 'aquest saber» (vv. 260-261), afirmació refrendada per la seua copiosa producció d'obres de certamen

«Vist, donchs, de tots lo rim, la pausa, / los replicats, / los frens, los vicis, los hiats, / y · ls equivochs, / y · l baix estil, y · ls aspres tochs, / pelets hi pèls, / endrets, envesos y repèls / y fantasies, / invencions, camins y vies, / de gran sciència», (vv. 274-283), implorada l'ajuda del Senyor, declaren guanyador el «trobador Loís Roís» (v. 294).

Només acabada la lectura de la part dispositiva de la sentència, mossèn Pere d'Anyó impugnà el veredict del jurat amb una llarga «apel·lació» en codolades («Volen los furs dels passats reys»). Anyó, després de recordar el dret d'apel·lació reconegut per «los furs dels passats reys / ab los presents hi altres leys», (vv. 1-2), declara que «no · s pot fer / que l'ignorant, ab poch saber, / volent entrar / en semblants places hi portar / obres furtades, / de ves en ves tan remendades / hi tan refetes, / per tres molt grans trobadors fetes, / hi descosides, / hi molt perfetament zarzides, / per fer guanyar / aquell qui us vol lo pris furta, / puix lo y donau» (vv. 25-37). Els seus verinosos mots van llançats, sobretot, contra els suposadament incompetents membres del jurat: «Senblant error, per çert, no cau / en Barcelona, / ans donen pris hi la corona / al qui sols fa / les cobles netes hi dret va / per lo libell» (vv. 38-43). L'al·lusió als certàmens barcelonins —clar indicatiu de la vivacitat de la tradició tolosana a Barcelona i de les estretes relacions literàries entre Catalunya i València a finals del segle XV— és particularment odiosa. Però Anyó no té pèls en la llengua i ataca obertament el seu rival, Lluís Roís, el qual —afirma— «us porta un paper / ab limats metres, / dels quals tan solament les letres / no prou coneix, / ans ab les cobles d'altri creix / la sua fama; / de tots los trobadors difama / lo valer gran, / puix en nom d'ell tals cobles van, / que may les féu» (vv. 52-61). En conseqüència, Anyó sol·licita l'anul·lació de la sentència, reclama el dret de ser oït per un tribunal imparcial, i demana que, mentre es decideix sobre «aquest gran devís», el premi «reste emparat / y en loch segur ben secrestat / fins la jornada / en què serà ben declarada / la tal justícia, / sens passió y sens malícia» (vv. 127-132); i afegeix: «E si no us plau / lo que us he dit hi · m denegau / la tal requesta, / lavors mon

dir clar vos protesta / hi més replica / levar de tot carta pública» (vv. 133-38).

Lluís Roís, que s'esperava l'atac del seu adversari, tenia ja preparada una «condigna resposta» («Totes les coses d'aquest món») contra «aquell libell difamatori». Roís recrimina a Anyó «que l'interès / no va per lo camí real / ni per justícia, / ans par que va per amicícia, / sens consciència» (vv. 11-15) i el desafia a sometre's a un jurat imparcial. Segur d'obtenir la confirmació del premi, Roís es compromet a «proseguir / lo tal procés». Si el prevere creu tenir raó —continua argumentant irònicament l'escrivent—, no deuria «tembre lo joí / del vostre nom»; per això l'aconsella d'investigar «rahons ab

què · s desfaça / vostre mal fet, y axí sereu prudent. / Fer lo revés sónactes de dement, / de defallit, de home de mal viure» (vv. 73-76).

A Roís no l'intimida el prestigi social del noble prevere (v. 84: «Si ·l rey d'Anyó vos fon besavi»). Per això, confiat en el triomf de la seua causa, l'invita a reconèixer que el plagiari ha estat ell mateix: «No us enganeu, / que vostres cobles vós les féu / ab tals biaixos, / que adés són alts, adés són baixos / los vostres ve[r]sos, / quan un poch cla[r]s, quant ben espesos / de vicis prou, / estils furtats, bé u sab qui m'hou», (vv. 107-114).

La ironia de Roís es fa cada vegada més sarcàstica i feridora. Les successives preguntes adreçades al prevere intensifiquen aquest to:

Y ¿d'on vénen tals ergulls? (v. 121)

.....

¿Porquè lançau, donchs, lamps y trons
ab tal tempesta? (vv. 127-128)

.....

Si · ls jutges fan lo bé o lo mal,

a mi, ¿per què,

encès en ira, sense fre,

me deshonrrau?

¿de què us doleu? ¿de què us clamau? (vv. 133-137)

.....

¿Hon són los raigs? ¿Hon és la lum del bon
exemple? (vv. 159-160)

.....

¿ Per a què us val l'enteniment?
¿A què us aprofita,
si us persegueix la mala dita
y a mi la bona? (vv. 171-174)

En conseqüència:

Donchs, reverent, vós no vullau
ésser un Dant,
que lo traydor del consonant
molt afalagua,
y, afalaguant, axí us amaga
la veritat. (vv. 177-182)

Roís conclou aplaudint les decisions del «reverent theòlech digne» mestre Mateu (v. 187), del «cavaller / estremí, fort y verdader» (vv. 188-189) mossèn Gassull, i del «venerable / sabut, discret, dolç y afable, / de bona gràcia» mossèn Luna, i invitant Anyó a lloar el jurat i a ell mateix, i a «seguir dels discrets lo camí» (v. 199).

Oïdes les parts, el jurat fa una *Provesió*, també en codolades, («Puix no · s funda sobre rahó»), on acusa al prevere d'escriure «a moviment / de fellonia» (vv. 10-11), deixa ben clar que «no · s interès vostre ni nostre / ni si és pech o si és destre / qui fa bells metres» (vv. 36-39), i confirma el seu veredict anterior en favor de Lluís Roís, «puix d'altre nom no tenim mostra» (v. 46) i «coneixem / que · n places dignes / ha costumad guanyar insignes / prisos y joyes» (vv. 48-51). El tribunal reconeix que «si és discret cercant monjoyes / ... és de loar, / ni ja per ço se deu notar / per ignorant, / que · n veritat, lo seu dolç cant / y esperiència / mostren qu· és àbil en sciència / de jentil dir». (vv. 52-61). Per aquestos versos podem deduir que Roís ja havia participat i guanyat joies en diversos certàmens anteriors.

Finalment, i, malgrat tot, el jurat es mostra conciliador i fa dues concessions al prevere: per una banda, imposa «callament perdurable» als dos contendents, resolució que beneficia

indubtablement el perdedor, i, per l'altra, atorga que «aprs d'ell sou coronat / per lo millor. / Siau content de tal honor» (vv. 82-84).

Tot seguit són copiades les obres que aspiraven a «un bel marçapà per joya». La sèrie s'inicia amb l'obra premiada de «lo digne Jerònim Martí, estudiant». Vénen a continuació «or-denadament agraduades les altres, segons lo valer de aquells, no havent esguart al merèixer dels estimats dehidors».

Una breu sentència en codolades («Difícil cossa · s ben jutgar») posa fi a aquest segon concurs. La brevetat de la sentència i el mateix veredict final potser reflecteixen el cansament dels jutges després del contenciós entre Pere d'Anyó i Lluís Roís. Heus ací el veredict:

Tots teniu obra coronada,
tots guanyau pris,
tots haveu dit tan dolç, tan lis,
que no sabem
a qual de tots vos declarem
ésser millor (vv. 8-13)
.....
Axí huyt parts, donchs, se faran
del marçapà, ,
y caseu part s'enportarà.
Si ·l guanyador
serà cortès repartidor,
que axí u faça. (vv. 22-27)

Clou el llibre una composició llatina «*in laudem beati Chris-tophori*».

Si comparem el certamen de 1488, tal com avui ens ha arribat en l'incunable *Obra a llaors del benaventurat lo senyor sant Christòfol*, amb els certàmens marians de 1474 i de 1486, i fins i tot amb els de 1511 i de 1532, que més endavant estudiarem, observarem que el certamen en honor de sant Cristòfol presenta uns aspectes que li confereixen una acusada originalitat dins el conjunt de la literatura de certamen d'aquest període.

A part l'òbvia diferència temàtica, esmentem-ne els més importants:

a) el certamen convocat a instàncies d'En Pere Gisquerol és de caràcter particular, car no és promogut per l'Església o per les institucions civils del Regne, principals mecenes d'aquest tipus de manifestacions literàrio-religioses;

b) l'estatueta d'or de sant Cristòfol oferta per En Gisquerol té prou més valor que no les joies que s'hi solien atorgar;

c) el català és la llengua exclusiva del certamen. Vinyoles, que concorregué amb dues composicions, no en va presentar cap en italià com ho havia fet en els certàmens de 1474 i de 1486;

d) preveres, monjos, escrivans i algun notari, és a dir petita i mitjana burgesia, amb exclusió pràcticament total de l'aristocràcia i del patriciat, formen la composició social del nostre certamen;

e) al jurat no figura cap de representant important de la noblesa o de la clerecia valencianes. Gassull pertanyia a la petita noblesa, però la seua mentalitat i les seues relacions socials eren exclusivament burgeses; el mateix promotor del certamen En Pere Gisquerol, «menor de dies», devia ser un burgès de professió liberal no especificada en l'incunable, parent segurament del notari homònim que tenim atestat el 1472 (Olmos, *Perg. Cat. Val.*, núm. 6287);

f) les apel·lacions interposades davant el jurat per mossèn Pere d'Anyó i pel convers Lluís Roís reflecteixen el conflicte existent entre els cristians vells i els cristians nous valencians respectivament. Com sabem, la Confraria de sant Cristòfol de la ciutat de València era de conversos —el mateix impressor de les obres del nostre certamen Pere Trinxer també sembla que ho era—, i no podem descartar la possibilitat que ho fos així mateix En Pere Gisquerol ni tampoc que la seua convocatòria respongués a la necessitat dels conversos de demostrar davant la mirada vigilant de la Inquisició espanyola, recentment establerta en el Regne, la sinceritat de la seua adhesió a l'ortodòxia catòlica. Ens consta que el 1498 En Pere Gisquerol tingué problemes amb la Inquisició, que provocaren la intervenció directa del rei, el qual exigí tanmateix que li fos aplicada «una pena condigna» per la seua actitud contestatària

envers el tribunal inquisitorial de València (Ventura, *Inq. cul. Val.*, p. 41);

g) la procedència geogràfica dels concursants al nostre certamen sembla exclusivament valenciana. Manquen els catalans i mallorquins i, no cal dir-ho, els castellans;

h) les codolades del peàmbul, de les apel·lacions i de les sentències ocupen quasi la meitat de les pàgines del llibre; i

i) el nombre de tres cobles, exigides per a la joia del marsapà, constitueix pràcticament una excepció entre les obres de certamen conegudes d'aquest període.

Segons llegim a la rúbrica de la primera sentència, el certamen en honor de sant Cristòfol sembla que va atraure «moltes presones d'onor e gran poble, ajustats per hojr les laós del gloriós sant y lo meneig de tan loable exercici». No hi ha dubte que per a un bon nombre dels assistents, especialment el «poble menut», el certamen constituïa més un acte piados que no pas una festa literària. La popularitat mateixa de la devoció a sant Cristòfol ho justificava. Gassull en parla a l'esmentat preàmbul:

De grans laós mereixedor
molt singular
és aquest sant fènix sens par,
puix és tan gran,
festes molt grans per el se fan;
hi per capelles,
hi per cantons figures belles,
hi bells retaules,
hi per palaus se'n mostren taules,
hi per escales;
és guardià guardant les sales
dels qui reclamen,
hi és avocad d'aquells qui l'amen;
y axí · ns procura
que · n goig nos muda la trístura,
fent richs los pobres;
y als seus devots en bones obres
los fa finir. (vv. 46-63)

Efectivament, era llavors creença general que la contemplació diària d'un quadre o d'una imatge de sant Cristòfol era

garantia suficient contra una mort sobtada en estat de pecat mortal. I, a més d'això, sant Cristòfol era un dels advocats predilectes contra la pesta, la fam, els trons, la pedra i els lladres. Bé es mereixia un certamen!

A la catedral de València hi havia un queixal d'extraordinària magnitud, que hom venerava com a relíquia del llegendari sant. En mostrar-lo al poble per a la seua veneració, els canonges de la Seu repetien la següent oració, que reproduïx Villanueva (*Viage*, II, p. 46):

«¡Christòfol gran en virtut y persona
e martyr sanct , del qual huy lo quexal
tots contemlam! Pregau a Déu eternal
que de l'infern la pena no · ns confona.»

La freqüent presència iconogràfica del sant prop dels portals de les esglésies, a les capelles, als retaulons i als carrers molt transitats, és relacionable amb la tradició popular segons la qual el sant gegant havia prestat serveis a viatgers i vianants, que l'invocaven com al seu patró. A València, no sols els transportistes, que integraven el «Gremi i confraria de sant Cristòfol dels Companys», sinó també d'altres gremis, com el dels pelaires, el dels pellers, el dels pellissers, el dels llenyaters, etc., el tenia així mateix com a celestial intercessor. Prova evident d'aquesta ampla devoció gremial és el *Misteri de sant Cristòfol*, que ja el 1449 es representava en les nostres processons del Corpus. El *Misteri* recollia diversos episodis de la vida llegendària del sant, basats en la *Legenda Aurea* de Voràgine. Aquesta famosa obra hagiogràfica fou, indubtablement, la font d'inspiració dels episodis i prodigis de la vida del sant que trobem en les poesies del nostre certamen.

Segons Voràgine, sant Cristòfol era un gegant cananeu, que abans de la seua conversió es deia «Reprovat». Cristòfol es proposà cercar per tot el món el rei més poderós per tal de posar-se al seu servei. Insatisfet de totes les seues experiències, un dia es topà amb el dimoni, el qual li va revelar que Jesús era el rei més poderós de l'univers. Desitjós de posar-se al seu servei, començà a buscar-lo. Un ermità li digué que, per poder trobar-lo, calia que es penedís dels seus pecats. Convertit a la

fe cristiana, l'ermità li imposà la penitència de passar els peregrins per un perillós riu. El gegant aviat es posà a fer-ho, i un dia tingué la benaurança de portar al coll l'infant Jesús. Des d'aleshores, «Reprovat» esdevingué Cristòfol, és a dir 'portador de Crist'. Cristòfol el va reconèixer perquè Jesús li manà que plantàs el bastó en terra, i, en plantar-lo, va florir tal com li havia estat profetitzat. Després, Cristòfol es posà a anunciar l'Evangeli per diversos regnes de l'Orient, fins que un dia, un rei pagà envià dos-cents soldats per detenir-lo. Aconseguida la conversió dels dos-cents soldats, Cristòfol es presentà amb ells davant el rei. El rei intentà fer-lo apostatar. Com que no ho assolí, el tancà amb dues donzelles per tal de fer-lo pecar. Però també les donzelles es converteixen. Irritat, el rei manà assotar-lo, ficar-li un elm calent al cap i col·locar-lo damunt unes graelles roents. Comprovada la ineficàcia del martiri, el rei manà lligar-lo a un arbre i assatgetar-lo. Durant el turment, una de les sagetes li buida l'ull al rei, però Cristòfol li profetitza que serà guarit. Finalment Cristòfol mor decapitat. El rei guareix, tal com li havia profetitzat el sant, i, convertit, abraça el cristianisme oficialment.

Aquestes ràpides notes hagiogràfiques serviran, sens dubte, per a una millor comprensió de les poesies del certamen de 1488, l'objecte del qual era justament lloar les excel·lències de la vida del sant.

II.—ELS POETES

A l'*Obra a llaors del benaventurat lo senyor sant Cristòfol* figuren quinze poetes i dinou composicions, suposant que l'«*Obra sens títol a la honor*» i les «*Carmina heroica*» «*in laudem beati Christophori*» hagen estat fetes per altres dos poetes diferents dels qui hi apareixen pel seu nom.

Heus ací una relació completa dels noms, títols i professions dels poetes participants, segons l'ordre que es troben al susdit incunable. El número entre parèntesis correspon als poemes, ordenats d'acord amb l'edició original. Ja hem assenyalat que la llengua emprada en tots els casos és la catalana, a excepció

del poema llatí, presentat fora de concurs, amb què es clou el llibre. També hi posem el nom del lloc de procedència dels poetes si ens consta que no són de la ciutat de València.

- 1.—En Lluís Roís, escriptent (1).
- 2.—Mossèn Pere d'Anyó, prevere (2).
- 3.—Fra Pere Martínez, monjo? (3, 15).
- 4.—En Lluís Garcia, notari (4, 17).
- 5.—Fra Baltasar Joan Balaguer, mestre en Teologia i en Medicina (5, 14).
- 6.—Miquel Miralles (6).
- 7.—N'Ausiàs de Sant Joan, «qui practica de notari en casa d'En Monsoriu» (7). Morella o Maestrat?
- 8.—Mossèn Ferrando Díeç, prevere (8).
- 9.—En Narcís Vinyoles, ciutadà (9, 12).
- 10.—«Un home de sciència, molt digne presona, molt devot del gloriós sant» (10).
- 11.—En Jeroni Martí, estudiant (11).
- 12.—En Jaume Ferrer, estudiant (13).
- 13.—Mossèn Francesc Burgunyó, prevere (16).
- 14.—Mossèn Bartomeu Dimas, prevere? (18).
- 15.—Poeta anònim (19).

Es tracta, doncs, d'un certamen exclusivament burgés. A part dels clergues, tots els restants poetes participants pertanyen, segons hem dit, a la burgesia o a la petita burgesia valencianes. El promotor del certamen, En Pere Gisquerol, és, significativament, un simple ciutadà. Els dos poetes premiats, Lluís Roís i Jeroni Martí, són, no menys significativament, l'un escriptent i l'altre estudiant. Jaume Gassull, el secretari de la justa, pertenyia a la petita noblesa local, però, de fet, pensava i vivia com un burgés. Només hi figura un notari, En Lluís Garcia. Quasi tots els poetes semblen originaris de la ciutat de València. El caràcter local del certamen és ben palés i l'ús exclusiu del català no deixa de ser socialment significatiu. Als nobles, en canvi, per bé que aleshores s'expressaven normalment en la seua llengua materna, els agradava sovint de fer ostentació de bilingüisme literari. ¿A què es deu la seua absèn-

cia total en el certamen en honor de sant Cristòfol? No podien estar-se d'honrar sant Cristòfol. Possiblement no volien rebaixar-se a participar en un mer certamen parroquial, d'iniciativa i públic netament burgesos i, més encara, si pel mig hi havia conversos. Però potser l'explicació més plausible s'hauria de buscar en el fet que els nostres aristòcrates començaven a integrar-se en un món culturalment i lingüística diferent del dels poetes habituals de certamen. Els nobles ja s'havien decantat pel castellà com a mitjà d'expressió literària, tot seguint l'exemple del mateix Ferran *el Catòlic*, el qual, ja el 1493, s'adreçà en castellà als jurats de València, i acabà escrivint en la mateixa llengua al papa valencià Alexandre VI (1492-1503). El castellà havia esdevingut l'única llengua àulica de la nova monarquia hispànica, i emprar-lo significava per a l'aristocràcia indígena una manera més de marcar les seues diferències de classe amb els altres estaments socials del país. El català és pràcticament absent en els poetes valencians del *Cancionero General* (1511). Per altra banda, els aristòcrats es trobaven en millors condicions de receptivitat de les influències literàries italianes que no pas els poetes de certamen ¹.

Al certamen en honor de sant Cristòfol participaren tres dels poetes del certamen marià de 1474: Jaume Gassull, Narcís Vinyoles i Lluís Garcia, i sis dels que havien concursat per primera vegada en els certàmens organitzats per Ferrando Díeç: Lluís Roís, Pere d'Anyó, Baltasar Joan Balaguer, Miquel Miralles, el mateix Ferrando Díeç i Bartomeu Dimas.

Quatre poetes del certamen de 1488 concorregueren amb dues composicions: Vinyoles, Baltasar Joan Balaguer, Pere Martínez i Lluís Garcia. Gassull no hi tirà a la joia, però com que és, sens dubte, l'autor dels 36 versos decasíl·labs del llibell i de més de 600 versos en forma de codolada, que constitueixen la *Preposició*, les *Gràcies*, les *Sentències* i la *Provesió*, el seu protagonisme poètic és evident. També cal atribuir-li segurament la paternitat del pròleg en prosa i de les diverses rúbri-

¹ El documentat estudi de Max Cahner, **Llengua i societat en el pas del segle XV al XVI**, ja citat, confirma amb gran precisió de detalls la cronologia, ací apuntada, del canvi de llengua literària entre l'aristocràcia autòctona valenciana.

ques del llibre, i, per tant, la responsabilitat de preparar el llibre per a la impremta. A més, hi ha un tret gràfic que es repeteix prou insistentment i exclusiva en totes les parts en vers i en prosa abans esmentades. Es tracta de la supressió de la *r* entre vocal i *s*, en mots com «laós», «dehidós», «vesos», etc. Com que sabem que a Gassull li agradava d'imitar el llenguatge popular —la seua *Brama dels llauradors de l'horta de València* degué ser composta molts pocs anys després—, no podem excloure que tal criteri gràfic fos conscientment emprat pel nostre poeta i per tant no imputable als caixistes.

Vet ací les principals dades biogràfico-literàries dels poetes que concorregueren per primera vegada en el certamen de 1488:

LLUÍS ROÍS

(Vegeu l'estudi del certamen poètic immaculista de 1486. pp. 401-403).

PERE D'ANYÓ

(Vegeu l'estudi del mateix certamen de 1486, p. 391).

PERE MARTÍNEZ

El poeta Pere Martínez trameté dues composicions al certamen en honor de sant Cristòfol, una a la joia de la imatge d'or del sant («Palma tenint Jhesús alt en la çima»), que quedà en tercer lloc, i l'altra a la joia del marsapà («Torre de ffe ab grans virtuts»).

El nostre poeta és segurament identificable amb el monjo mercedari valencià fra Pere Martínez, el qual, ja abans de 1471, havia posat una *Demanda als trobadors de València*, on preguntava si les bones accions fetes quan hom està en pecat mortal seran tingudes en compte per Déu en l'altra vida. El debat poètic suscitat per fra Pere Martínez, que fou «disputat en la Sala de València», tingué dues respostes, una, la de

mestre Rocafort, afirmativa, i l'altra, la d'En Francesc Ferrer, negativa. Mestre Rocafort és sens dubte el valencià Joan de Rocafort, mestre en Teologia, que posseïa una «poètica nova» i que al seu testament, atorgat el 1471, nomenà marmessor Joan Roís de Corella. El també valencià Francesc Ferrer és l'autor del llarg poema *Lo conhort*.

Fra Pere Martínez escriví, en col·laboració amb Bernat Fenollar, *Lo Passi en cobles* (València, 1493), notable poema religiós dedicat a sor Isabel de Villena i, per tant, anterior al 1490, any en què morí la il·lustre abadessa de la Trinitat.

LLUÍS GARCIA

(Vegeu l'estudi del certamen marià de 1474, pàg. 214).

BALTASAR JOAN BALAGUER

(Consulteu els estudis sobre els certàmens organitzats per Ferrando Díeç el 1486 i el 1488, pp. 405-406 i 560).

MIQUEL MIRALLES

(Vegeu l'estudi del certamen poètic immaculista del 1486, p. 392).

AUSIÀS DE SANT JOAN

Ausiàs de Sant Joan era segurament escrivent el 31-VIII-1488 quan concorregué en el certamen en llaors de sant Cristòfol amb la poesia «Si dels infels Polifemo y Golies». Sembla que era amic del beneficiat Jeroni Fuster, ja que aquest el cità com a testimoni de la denúncia formulada el 14-II-1490 contra el poeta convers Lluís Roís, guanyador del certamen en honor Sant Cristòfol (1488), del certamen en honor de la Sacratíssima Concepció (1486) i d'altres desconeguts certàmens de l'època.

És precisament pel document de la denúncia que sabem que llavors Ausiàs de San Joan «practica de notari en casa d'En Monsoriu, a la plaça de l'Àngel» (Ventura, *Inq. cult. Val.*, p. 48). El El 8-V-1498 era ja notari, segons llegim en un protocol de Pere Andreu:

«Ego Ausiasius de Sanct Johan, notarius, vicinus loci de Catí, procurator honorabilis Gabrielis de Sanct Johan, mer-catoris ville Morelle, facio, creo et ordino procuratorem meum vos discretum Gabrielem Puig, notarium et civem civitatis Valencie»¹.

Per aquest document podem sospitar que Ausiàs de Sant Joan procedia de Morella o d'alguna població del Maestrat i que estava molt relacionat amb la capital del Regne.

FERRANDO DÍEÇ

(Vegeu certamen poètic del 1486, pp. 379-386).

NARCÍS VINYOLES

(Vegeu la introducció al certamen marià de 1474, pàgs. 187-192)

UN HOME DE CIÈNCIA

La poesia que comença «Per satisfer a vós, qui dau la joia», figura sota la rúbrica *La següent obra fon feta per hun home de sciència, digne presona, molt devot del gloriós sant, no volent ésser nomenat puix, tirant a la honor, no volia ésser admès a la joia* i, per tant, no pot ser atribuïda a Narcís Vinyoles, l'autor de l'obra precedent, com han suggerit alguns bibliògrafs nostrats com R. Ferrer i Bigné i F. Martí Grajales.

¹ Arxiu del Patriarca de València, protocol de Pere Andreu, núm. 835..

JERONI MARTÍ

Jeroni Martí era estudiant quan guanyà el marsapà que s'oferí en el certamen en honor de sant Cristòfol, amb la composició «Qui pot loar lo grau de vostra fama». El nostre jove poeta podria ser parent del clergue Joanot Martí, citat com a testimoni de la denúncia contra Lluís Roís per mossèn Jeroni Fuster, i és segurament identificable amb el futur prevere homònim documentat, entre 1509 i el 1525, com a patró o beneficiat alternativament de diverses parròquies de la ciutat de València com Santa Caterina, Sant Joan del Mercat, Sant Vicent Extramurs, etc. (Càrcel, *Benef. val.*, núms. 747, 1591, 1665, 1862, 2099, 2104, 2128, 2370, 2398, 2583, 2715).

JAUME FERRER

Rafael Ferrer i Bigné (*Est. hist. poetas val.*, p. 48) identificà el poeta Jaume Ferrer del certamen en honor de sant Cristòfol amb el dominicà xativí homònim, autor de l'obra llatina *Volumen concionum de sanctis*, de què parla Josep Rodríguez (*Bibl. val.*, p. 187), tot situant-lo cronològicament cap a 1460. Si aquesta data és fidedigna, no sembla exacta la identificació, per tal com a la rúbrica de la composició tramesa al nostre certamen («Velera nau de sant peregrinatge») es fa constar que encara era estudiant. Tampoc no sabríem identificar-lo amb un Jaume Ferrer el béns dels quals són inventariats el 17-VII-1508 (Olmos, *Perg. Cat. Val.*, núm. 6277).

FRANCESC BURGUNYÓ

Francesc Burgunyó potser encara no era prevere el 1488 quan concorregué, amb la poesia «Calle ma veu, puix que loar no basta» al certamen en honor de sant Cristòfol. A principis del segle XVI ja era prevere, segons deduïm de la rúbrica de les [*Cobles i*] *Oració molt devota y deprecativa de la Verge*

Maria de les Virtuts, lloant aquella, fetes per lo reverent mosén Borguonyó, estampada a València, el 2-VIII-1502, per Joan Jofre. L'obreta s'inicia amb quatre estrofes de deu versos, amb tornada de cinc, d'arte mayor:

O clau que huy · ns obre del cel la gran porta
de hon nos devallen virtuts molt insignes!
O nau que · n l'alt regne les ànimes porta
segures y salves y aquelles conforta
y aquelles abunda de gràcies dignes!
D'aquelles les sales lo cel empalia
lo Fill y la terra guarneix y esforça;
d'aquelles lo vespre sostenta y lo dia;
del sego sens vista sou guia que ·ls guia
y esforç en la flaca persona sens força.

Virtut sou y medi d'aquells qui recorren
a vós quan no tenen virtut per a viure;
virtut may los dexa si prest a vós corren,
virtut los empara, virtut los acorren
de vós virtuosa, y ·ls dóna lo viure.
De vós, font fecunda, virtuts grans emanen
tots jorns en nosaltres, que · ns fan virtuosos;
per medi d'aquelles los metges huy sanen,
sens tardar feu dignes als qui us ne demanen
y més als que us honren de cor animosos.

Que vós de les gràcies del cel dispensera
siau als qui · n tenen fretura d'aquelles;
lo Fill les vos dóna, pux sou tresorera
d'aquelles y senda y dreta carrera
per hon a tots passen semblants maravelles.
Remey, dons, qui serca , estant en ruyna,
si vol ser estalvi d'algun mal que ·l pena,
a vós, digne metge de gran medecina,
cuytar deu los passos virtut gran divina,
d'on prest pot atènyer descans en la pena

Lo metge solícit que · n nostres ferides
sou vós que ordena lo bé y salut nostra,
y sou potecari que dóna excel·lides
bastants medecines que sana les vides
d'aquells qui reclamen la gran virtut vostra.

Lo blanch y dolç sucre perquè sien dolçes virtuts són huy vostres que feu l'aygua fresca y apaga les flames	sou vós que s'i posa al gust dels qui · n prenen, les erbes y rosa, que · ns lava y reposa dels mals que · ns offenen.
---	--

Virtut no tendrien si ·l Fill no y obrava virtuts són huy tantes a tots que · n la vida guardau, que no y basta	les coses creades y gran virtut vostra, de vós devallades de morts desastrades guardar virtut vostra. ¹
---	--

Aquestes prosaiques estrofes van seguides d'uns goigs a la Verge Maria de les Virtuts, en heptasíl·labs, prou més assolits dins la seua mediocritat.

Clou l'obreta piadosa una *Oració*, de dotze versos decasíl·labs, amb cesura després de la quarta síl·laba, que fa:

Pux ab virtuts per la virtut ab grans virtuts, en les virtuts ab gran virtut Nostres virtuts huy de virtut ab les virtuts que tals virtuts ab gran virtut Feu, dons, virtuts que ab virtut visquam	lo món vos magnifica que ·l Fill ha donat, senyora magnífica, del cel vos altifica per vostra puritat. tan flaques y ab pobrea, vuliau-les esforçar de vós, senyora dea, la nostra gran flaquea poran prest reparar. nos fassen companyia la nit y ·l dia. ²
---	--

Aquesta estrofa final, enginyós joc de paraules amb el mot «virtut», està dins la millor tradició de la poesia de certamen. El full gòtic que replega les composicions poètiques de Burgunyó constitueix una autèntica antologia dels metres més corrents en la poesia valenciana de l'època.

Francés Borgonyó o Burgunyó fou nomenat organista de la Catedral de València el 1519, però dos anys després fou subs-

¹ Reproducció a partir del full gòtic original, relligat en el volum de la Biblioteca Universitària de València conegut sota el nom d'*El Natzarè*

² Edició J. Ribelles Comín, *Bibl. leng. val.*, II, p. 135.

tituït en aquest ofici per Miquel Peris. Encara el tenim documentat com a beneficiat de la Seu Valentina el 21-X-1530 (Cárcel, *Benef. val.*, núm. 2986).

BARTOMEU DIMAS

(Vegeu els estudis del certamen marià de 1474 i del certamen organitzat per mossèn Ferrando Díeç el 1487, pp. 210 i 539).

POETA ANÒNIM

L'incunable de Pere Trinxer clou amb una composició llatina de vint versos intitolada: «*In laudem beati Christophori. Carmina heroica*», on la popular imatge iconogràfica del sant gegant és evocada amb diverses al·lusions a la mitologia clàssica. ¿Serà de Guillem Ramon de Centelles, l'autor de l'*Oratio* final de l'*Obra de la Sacratíssima Concepció* aquesta poesia llatina anònima dedicada a sant Cristòfol? Les al·lusions a la mitologia clàssica en són si més no un tret comú.

III.—ELS POEMES: MÈTRICA, TEMÀTICA, LLENGUA I ESTIL

El certamen de 1488 tenia per objecte lloar sant Cristòfol. La llegendària vida del sant, plena d'actes heroics i de virtuts extraordinàries, explica bé el favor popular de què gaudia. ¿Com van lloar el sant els nostres poetes del certamen? El tema era suggestiu, però no es prestava, com en els certàmens marians, als epítets, a les metàfores i a les invocacions laudatòries. Els nostres poetes s'hi enfrontaren amb tres actituds: un primer grup —Pere Martínez (poema núm. 3), Miquel Miralles (núm. 6) i Ausiàs de Sant Joan (núm. 7), sobretot— es va limitar a contar en vers la vida del sant segons la *Legenda Aurea*; un segon grup —Ferrando Díeç (núm. 8) i l'«home de ciència» anònim (núm. 10), sobretot— es dedicà a proposar

el sant com a protector dels seus devots, i un tercer grup, la majoria, i en especial els poetes que tiraven a la joia del marsapà, emfatitzaren, amb els seus jocs conceptuosos, les virtuts del sant. Quasi tots insisteixen en l'extraordinària dignitat que adquirí en portar Jesús al seu coll.

Des del punt de vista de la versificació, el certamen és mètricament monolític. S'hi atorgaven dues joies: la imatge d'or del sant i el marsapà. Doncs bé, totes les composicions que tiraren al primer premi estan formades per set estrofes cadenoencadenades —ara sense tornada o endreça finals— de dotze versos, que invariablement rimen segons el següent esquema mètric: ABAABB/CDCCDD, i la meitat de les composicions que concorregueren al segon premi (les de Narcís Vinyoles, Pere Martínez, Lluís Garcia i Bartomeu Dimas) ho fan també de la mateixa manera, per bé que aquestes només compten amb tres estrofes. L'altra meitat de les composicions que tiraren a la segon joia, és a dir, les de Jeroni Martí, Jaume Ferrer, Francesc Borgonyó i Baltasar Joan Balaguer, també presenten la susdita combinació cadenoencadenada, però amb la particularitat que aquesta combinació només afecta els deu primers versos, ja que els dos finals són aparellats (ABAAB / CDCCD / EE). Les úniques variacions que ofereixen les composicions que tiraren a la segona joia són: la manca de dos versos en la tercera estrofa de Jeroni Martí, segurament per defecte d'impressió; la rima de les estrofes de Vinyoles (núm. 12), que ho fan segons el següent esquema: ABAABB/CDCC/EE, ABAABB/CDCC/DD i ABABB/CDCDD, i, finalment, la manca dels dos díctics darrers en les obres de Lluís Garcia (núm. 17) i de Bartomeu Dimas (núm. 18).

Tots els versos, sense excepció, són decasíl·labs tradicionals, és a dir amb cesura darrere la quarta síl·laba. El tradicionalisme mètric del nostre certamen és tan marcat que fins i tot als poemes de Vinyoles són poc nombrosos els casos de versos accentuats també sobre la sisena síl·laba, com hem vist en anteriors composicions seues.

No és menys simptomàtic d'aquest tradicionalisme l'ús exclusiu de la llengua catalana precisament en una activitat literària com la dels certàmens, en els quals solia haver com-

posicions presentades en altres llengües fins i tot pels mateixos valencians. El fet és significatiu, car revela la dissociació entre una València burgesa apegada a la llengua del país i a les seues velles tradicions, i una aristocràcia cada vegada més castellanitzant.

Les velles filigranes versificatòries de la poesia tolosano-barcelonina, que hem vist al certamen de 1474 i, en menor proporció, al de 1486, ara són quasi absents. Sols Vinyoles es permet alguns jocs versificatoris: a la segona estrofa del poema núm. 12, Vinyoles fa alternar les rimes *isa / esa* i *andre / ondre*, i a la tercera estrofa juga amb la repetició de diverses formes del verb passar («passant», «passàveu», «passàreu», etcètera). Baltasar Joan Balaguer (núm. 14) i Burgonyó (número 16) utilitzen les anàfores alternades.

La llengua emprada al nostre certamen, no difereix gaire de la que hem vist en el certamen poètic de 1486 o de la que observem en la literatura coetània. Ja hem fet notar que una de les característiques gràfiques de les codolades de Gassull és la freqüència amb què apareixen sense *r* els plurals dels mots acabats en *-r* (*laós*, *clas*, *millós*, etc.). Aquest tret es dona també, però amb prou menor proporció, en les codolades de Roís i d'Anyó, a les quals no devia ser aliena la mà de Gassull. En general, s'hi accentua la tendència a l'eliminació de les lletres innecessàries: solen desaparèixer les consonants dobles, com en *pecat* (abans: «peccat»), *purificar* («purifficar»), etc., es suprimeixen moltes *h* interiors, com en *laors* («lahors»), *deyfica* («dehifica»), etc. Grafies i mots com *juzgaran* (al *Cartell*), *notario* (aplicat així diverses vegades a Lluís Garcia i a Lluís Roís), *señor* (en les codolades de Lluís Roís), *afetat* (a la *Sentència*), *bienaventurado* (al colofó), potser revelen els primers impactes del llibre imprès castellà. Construccions sintàctiques com «tots treballam en fer grans tabernacles» (núm. 10) no són necessàriament castellanismes. Aquests, lèxicament, són irrelevants. De fet, mots com *estrado* (a l'*Introit*) o *animo* (en Ausiàs de Sant Joan) cal considerar-los més aviat com cultismes. En general, el llenguatge és ben planer, però genuí, amb molt pocs arcaïsmes (*cell*, *luu*, *martre*, *coldre*, *catecomí* i algun més) i, en canvi, amb uns quants valencianismes o occidentalismes

lexicogràfics, semàntics o formals com l'arabisme *xara* (en Lluís Garcia), les variants *sancer i jagant* (també en Lluís Garcia), *plegar* (en Balaguer), *assevar* (a la *Sentència*), etc. Donat que sant Cristòfol és sovint acompanyat a un cavaller, el lèxic relacionat amb l'art de la cavalleria hi és relativament nombrós: *córrer puntes* (a la *Proposició*), *estrenu i cimera* (al *Cartell*), *paraments* (en Anyó), *bicoquet i jornea* (en Lluís Garcia), *rench, tacle, caçot, junyidor* (en Vinyoles), *adargar* (en l'«home de ciència»), etc. Amb tot, el que té més interès en el nostre certamen —ja ho hem remarcat diverses vegades— és el llenguatge viu, popular i graciós de les codolades de Gassull, Roís i Anyó.

Les tècniques d'expressió literària dels poetes que concorren al certamen de sant Cristòfol suposen un canvi notable respecte de les utilitzades en anteriors certàmens. No és que no es donen en aquests, especialment en el de 1486, però és ara quan es generalitzen. En lloc de les interminables lloances metafòriques del certamen marià de 1474 o dels inesgotables arguments immaculistes del certamen de 1486, els nostres poetes solen lloar el sant a través de jocs metafòrico-conceptuosos. Així, sant Cristòfol resulta ser una «bella nau tenint l'arbre de vida... y el fruyt sobre la squena» (Lluís Roís, número 1), un «castell fundat sobre la roqua de l'alt Syon» (Anyó, núm. 2), un «cavaller errant» (Lluís Garcia, núm. 4), un «bell verger portant l'arbre de viure» (Balaguer, núm. 5), un «castell de fortitut» (Vinyoles, núm. 9), etc. Aquest to és el que també podem observar en el grup de poesies que aspiraven al marsapà.

Analitzar les obres per separat fóra pràcticament repetir conceptes i recursos poètics semblants, atesa la gran uniformitat imposada pel tema i per la composició social dels poetes concursants. Amb tot, sempre podem detectar uns trets peculiars en cada obra. En la de Lluís Roís (núm. 1) el martiri de sant Cristòfol —que durant la seua vida havia lluitat amb les «armes d'esperança» i que havia portat «la fe per lança»— és exalçat per mitjà de jocs de mots i contrastes com «ni vivint mort y mort vivint» o «fon, vostra fi, principi d'aquell viure». El gust per l'antítesi i el joc de mots es fa encara més palès en la composició de Pere d'Anyó (núm. 2), on sant Cristòfol és «aquell sol clar... / que del món fosch... / ...vostra fosqua

lanterna / féu clarejar dins la seurà caverna». Anyó subratlla el fet que la grandesa del sant no li ve sols perquè «bon Déu portant, portàreu lo qui us porta» —com havia dit el seu rival Lluís Roís— sinó per haver-lo portat «primer, en la crehença» i «en lo pricar». Si les obres de Roís i d'Anyó es centren en el martiri del sant, la de Pere Martínez (núm. 3) reporta els fets extraordinaris de la seua vida, tot acabant la composició amb una petició: «dau-nos la mà passant la vida squiva / d'est viure mort en l'altra vida viva». Lluís Garcia (núm. 4) imagina sant Cristòfol com un cavaller, la «sobrevesta» del qual simbolitza la virginitat, l'«escut» la fe, el «bicoquet» la fortalesa i la «jornea» la caritat. L'obra de Baltasar Joan Balaguer (núm. 5) destaca per l'exhuberència i metafòrica plasticitat del seu llenguatge. En l'obra de Miquel Miralles (núm. 6) crida l'atenció la utilització d'un lèxic preciosista («cavoncle molt bell», «estela matutina», «sol resplandent», «fènix perfet», «florit lir», «plàtanus», etc.) i la presència d'imatges preses de la natura (sant Cristòfol és acompanyat a un «cedre» que, en la «silva nostra», és honrat per les «erbes», o a una «ave» que pujà alt «tenint Jhesús per ferma tremuntana»). Prosaica del tot és l'obra d'Ausiàs de Sant Joan (núm. 7). Ferrando Díeç (núm. 8) recorda als fidels les facultats curatives del sant. L'exaltació de les seues virtuts és per a Vinyoles (núm. 9) un pretext per a assajar de nou un llenguatge poètic a base de metàfores, jocs de mots i de conceptes, anàfores i d'altres recursos versificatoris de naturalesa estetitzant. L'obra de l'anònim «home de ciència» (núm. 10) és bàsicament impetratòria. Jeroni Martí (núm. 11) descriu al·legòricament, entre anàfores i exclamacions, l'armadura del sant: la llança representa la seua cantat, l'elm la seua esperança, etc. La segona composició de Narcís Vinyoles (núm. 12), que comença amb una estrofa de regust renaixentista, insisteix en les mateixes propostes estètiques que ja hem vist en altres composicions seues. La citació de personatges mitològics en la primera estrofa, les paronomàsies de la segona i el joc de mots amb derivats del verb *passar* no tenen sinó aquella finalitat. Irrelevant és, en canvi, l'obra de Jaume Ferrer (núm. 13). Baltasar Joan Balaguer assoleix al poema núm. 14 uns remarcables efectes estètics amb la seua imitació del càn-

tic d'Ananias, Azarias i Misael, ara aplicat al sant i no al Creador, i amb l'insistent ús de l'anàfora. La composició de Pere Martínez (núm. 15) és una acumulació d'invocacions metafòriques: «tèber molt pur», «rich diamant», «fina caramida», «molt daurada naya», etc. La de Francesc Borgonyó (núm. 16) és bàsicament anafòrica i laudatòria. Poc inspirades són, finalment, les de Lluís Garcia (núm. 17) i de Bartomeu Dimas (número 18), que clouen el corpus poètic seleccionat per Jaume Gassull. Fora de concurs es recitaren els *Carmina heroica* en honor del sant festejat.